

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ОСВІТНИХ ПРОЕКТІВ ЯК НАПРЯМ ВХОДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

У статті охарактеризовано особливості професійної (професійно-технічної) освіти в Україні. Досліджено вплив міжнародних освітніх проектів на розвиток професійно-технічної освіти в Україні. Здійснено аналіз зарубіжної та вітчизняної науково-педагогічної літератури, інформаційно-аналітичних доповідей міжнародних організацій, який свідчить про входження професійної (професійно-технічної) освіти України у європейський простір. Наведено статистичні дані про результати впровадження міжнародних освітніх проектів.

Ключові слова: професійна (професійно-технічна) освіта, професійна освіта і навчання, міжнародні освітні проекти.

Постановка проблеми. Структурні зміни, що відбуваються у сучасній українській економіці та суспільстві, вносять суттєві корективи у зміст підготовки майбутніх кваліфікованих кадрів у професійно-технічних навчальних закладах, здатних до творчої діяльності, професійного розвитку, засвоєння сучасних технологій, і найголовніше – конкурентоспроможних на ринку праці. Однак підготовка на новітніх засадах компетентного фахівця має неодмінно супроводжуватися комплексним реформуванням всієї системи професійної (професійно-технічної) освіти. При цьому слід враховувати, що відхід від радянських стереотипів повинен бути компенсований активним впровадженням найбільш прогресивних здобутків європейських країн. Тому варто звернутися до освітянського досвіду Європейського Союзу, у яких підготовка кваліфікованих спеціалістів проводиться з урахуванням вимог ринкової економіки та з використанням найновітніших досягнень науки і техніки.

У сучасних умовах професійну освіту слід розглядати не просто як засіб відтворення «робочої сили», а як джерело активного відродження та росту соціально-економічно активних груп населення, які можуть працювати у всіх сферах суспільного виробництва [1]. Саме під таким кутом зору має формуватися науково-педагогічний потенціал та уявлення про професійну освіту та її специфічні особливості.

Метою даної статті є аналіз деяких міжнародних освітніх проектів професійної освіти в Україні та практичне надбання від реалізації цих проектів.

Матеріал і результати досліджень. Поняття «професійна освіта» визначається як процес і результат професійного становлення і розвитку особистості, який супроводжується оволодінням знаннями, навичками і вміннями з конкретних професій і спеціальностей [3]. Професійну освіту також можна розглядати як один із необхідних етапів формування особистості; як одну із ланок єдиної системи безперервної освіти [5]. І. Лікарчук трактує поняття «професійна освіта» як систему професійних навчальних закладів, де здійснюється підготовка спеціалістів різних ступенів кваліфікації для виконання ними певних функцій.

Варто зазначити, що загальна доступність професійної освіти, гнучкість її структури забезпечує соціальну гарантованість самореалізації особистості, можливість розвитку індивідуальних здібностей, таланту.

Метою професійної освіти, на думку Н.Г. Ничкало, є підготовка кваліфікованих, конкурентоспроможних кадрів з високим рівнем професійних знань, умінь, навичок і мобільності, що відповідає вимогам науково-технічного прогресу і ринковим відносинам в економіці; виховання соціально активних членів суспільства, формування в них наукового світосприйняття, творчого мислення, кращих людських якостей, національної свідомості.

У Законі України «Про освіту» метою професійної (професійно-технічної) освіти є формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя [2].

У проекті Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010 – 2020 рр.) дається визначення професійної освіти і навчання як процесу надання та удосконалення професійних знань, умінь, навичок робітників, необхідність для забезпечення їх продуктивної зайнятості [4]. Метою даної Концепції є створення сприятливих умов для: задоволення потреб особистості, суспільства і держави в

освітніх послугах у сфері професійної освіти і навчання з урахуванням тенденцій формування вітчизняного ринку праці та світового досвіду; забезпечення рівного доступу до якісної професійної освіти і навчання впродовж життя, що сприятиме соціально-економічному зростанню країни та її безпеці; випереджувального розвитку системи професійної освіти і навчання, її ресурсного забезпечення.

Одна з умов реалізації цих завдань – тісна співпраця у галузі професійної освіти з європейськими фондами, агенціями, поглиблення міжнародного співробітництва.

Формування політики Європейського Союзу у сфері регулювання розвитку професійно-технічної освіти характеризується рядом визначальних етапів, які ввели ключові принципи і механізми управління даною сферою. Наприклад, цінність Лісабонської конвенції (2000 р.) полягає в обґрунтуванні положення щодо взаємодії «між політикою в галузі економіки, зайнятості і розвитку людських ресурсів на основі забезпечення високоякісної професійної освіти і навчання та підвищення ефективності використання інвестицій в людські ресурси». Лісабонська стратегія (Копенгагенський процес, 2000 р.) основною метою визначила створення в Європі системи професійної освіти, яка стане загально визнаним еталоном якості у світі. Європейське регулювання окреслило такі базові вміння, які мають формуватися в рамках неперервного навчання: знання інформатики; іноземних мов; технологічної культури; підприємливість, а також якості й уміння, необхідні для суспільного життя.

Доповідь Європейської Комісії «Про конкретні майбутні завдання для системи освіти та професійної підготовки в Європі» у місті Стокгольмі (2001 р.) містить пропозиції щодо спільних дій країн-членів у сфері освіти і є першим документом, що пропонує уніфіковану стратегію розвитку національних освітніх політик, включаючи такі кардинальні зміни:

1. Підвищення якості та ефективності систем освіти та підготовки в країнах ЄС.
2. Спрощення доступу до всіх форм освіти впродовж життя.
3. Посилення відкритості систем освіти та підготовки фахівців у всьому світі.

Копенгагенська Декларація Європейської Комісії та міністрів освіти європейських країн з розвитку співробітництва в галузі професійної освіти і навчання в Європі (2002 р.) розставила певні акценти, зокрема [6]:

- збільшення привабливості професійно-технічної освіти для молоді;
- паритетність вищої та професійно-технічної освіти.

Копенгагенська Декларація була спрямована на реалізацію низки завдань:

- створення єдиного європейського простору в галузі професійної освіти і навчання (ПОН);
- забезпечення прозорості кваліфікацій за рахунок упровадження Європейського резюме;
- запровадження єдиної рамки кваліфікацій для забезпечення порівнюваності та прозорості національних кваліфікацій;
- розробки загальних принципів визнання неформального і спонтанного навчання;
- розробки кваліфікацій і компетенцій на галузевому рівні у рамках різних програм ЄС;
- забезпечення якості і розробки загальних критеріїв і принципів оцінки якості ПОН для підвищення економічної ефективності від інвестицій;
- задоволення потреб у навчанні викладачів і майстрів ПОН шляхом участі, підвищення ролі і мотивації педагогічних працівників професійних навчальних закладів.

Більше того, Копенгагенська декларація (відома також як Копенгагенський процес) заклала основу Європейської стратегії з поглиблення співробітництва у галузі професійної освіти та навчання (ПОН). Дана стратегія була доповнена у так званому Брюгському комюніке (2010 р.), прийнятому міністрами професійної освіти країн ЄС, соціальними партнерами і Європейською комісією 7 грудня 2010 р. У Брюгському комюніке переглянуті стратегічні підходи і пріоритети Копенгагенського процесу на період 2011-2020 рр.

Створення Європейської референційної рамки забезпечення якості професійної освіти (2009 р.) забезпечило підтримку і моніторинг постійного вдосконалення національних систем професійної освіти і навчання.

Туринський процес, розпочатий у 2010 р. за ініціативи Європейського фонду освіти, поставив за мету – аналіз професійної освіти в країнах-учасниках на основі зібраних статистичних даних, що дає змогу моніторити тенденції розвитку, розробляти прогнози, а також обмінюватися досвідом у сфері професійно-технічної освіти. Стратегічна мета – реформування систем професійної освіти в постсоціалістичних країнах Східної Європи та приведення їх у відповідність до європейських стандартів.

Основне завдання Туринського процесу полягає у виробленні єдиної позиції за стратегіями подальшого розвитку державних політик і систем професійної освіти і навчання. Туринський процес спрямований на [7]:

- вироблення загального розуміння середнього / довгострокового бачення пріоритетів і стратегій розвитку ПОН, розгляду можливих способів впровадження цього бачення і / чи досягнення прогресу;
- розроблення і оцінки таких політик ПОН, які дозволяють задовольняти потреби сучасної економіки і які являються виконаними з точки зору наявних ресурсів;
- регулярного оновлення результатів аналізу і перегляду досягнень;

– забезпечення можливостей розвитку професійного потенціалу і аналізу політики з ціллю покращення стратегічного планування у країнах-партнерах, між ними і у співробітництві з ЄС;
 – підтримки країн у підвищенні ефективності координації донорської діяльності у цілях досягнення узгоджених національних пріоритетів.

Відновлення престижності робітничих професій, їх конкурентоспроможність, забезпечення стійкого та інклюзивного зростання є одним із головних викликів для України.

Сьогодні лише 20% випускників українських шкіл обирають навчання у профтехучилищах, притому що у Європі в середньому цей показник становить 40%, а в деяких країнах ЄС сягає 70% [8].

Тому сьогодні вплив Туринського процесу на розвиток професійної (професійно-технічної) освіти в нашій країні дуже важливий.

З метою модернізації власної професійної (професійно-технічної) освіти Україна приєдналася до Туринського процесу у 2010 році, але практична його реалізація розпочалася лише у 2013 році, коли Європейський фонд освіти розробив пілотний проект «Туринський процес – розвиток потенціалу регіонів». Ним було охоплено чотири області (Хмельницька, Сумська, Вінницька та Дніпропетровська) та м. Київ [7].

Мета пілотного проекту – здійснення аналізу системи професійної освіти та навчання для виявлення існуючих проблем, обміну досвідом і визначення перспектив розвитку системи підготовки робітничих кадрів у регіоні.

На регіональному рівні Туринський процес проходив у три етапи. Перші два передбачали створення робочої групи та збір аналітичних даних щодо професійної освіти регіону. Так, на Дніпропетровщині у 2013 році робота зі збору інформації тривала близько трьох місяців. Фахівцями робочої групи проекту були вивчені та проаналізовані особливості 52 профільних училищ регіону. Зокрема, розглядалися рівень матеріально-технічного оснащення навчальних закладів, перспективи випускників училищ на сучасному ринку праці та співвідношення затребуваності спеціальностей серед учнів і роботодавців.

Аналіз системи професійно-технічної освіти, зокрема Хмельницької області, згідно з методологією Туринського процесу проводився за такими напрямками [9]:

- перспективи розвитку системи ПТО;
- зовнішня ефективність: вирішення завдань у сфері демографії, економіки і ринку праці;
- внутрішня ефективність: задоволення соціальних потреб у сфері ПТО і поширення принципів соціальної інтеграції;
- внутрішня якість і ефективність надання первинної та неперервної ПТО;
- управління і фінансування системи первинної та неперервної ПТО та інституційний потенціал до впровадження змін.

На третьому етапі відбулося обговорення попередньої версії документу з Федерацією організацій роботодавців області, навчально-методичним центром професійно-технічної освіти області, обласним центром зайнятості, департаментами економіки та соціального захисту населення та головного управління статистики області. За результатами обговорення прийнято остаточний варіант звіту-аналізу регіонального рівня «Туринського процесу» [10].

У 2016 р. у контексті децентралізації в Україні підготовку звіту Туринський процес реалізовано на двох рівнях: національному – з підготовкою національного звіту «Туринський процес 2016-17. Україна» та на регіональному – аналіз систем професійно-технічної освіти проведено у двадцяти п'яти регіонах України та у м. Києві. Систему професійно-технічної освіти кожного регіону проаналізовано з позиції бачення її стану і перспектив розвитку; результативності у реагуванні на потреби економіки та ринку праці; ефективності врахування демографічних, соціальних та інклюзивних потреб; якості системи професійно-технічної освіти; аспектів управління і фінансування. Важливу роль було приділено стану працевлаштування випускників, орієнтації навчальних програм на запити ринку праці та особливостям взаємодії освіти та бізнесу.

Відповідно до висновків європейських експертів, однією з ключових проблем, яка потребує негайного вирішення є відсутність ефективного реагування системи професійної освіти на запити економіки та ринку праці. Причинами такої ситуації є передусім відсутність дієвого прогнозу економічного розвитку регіонів та пов'язаних з ним запитів на кваліфіковану робочу силу у формі регіонального замовлення, а також слабка взаємодія між освітніми закладами та роботодавцями.

Безумовно, Туринський процес сприяв позитивним змінам. Серед них: початок реорганізації професійно-технічних навчальних закладів освіти у багатопрофільні центри професійної освіти, модернізація матеріально-технічної бази, здійснення навчання за інтегрованими спеціальностями, пошук нових підприємств-замовників, необхідність законодавчих змін і децентралізація.

Висновок. Наступною стадією міжнародної співпраці має стати активне залучення експертів Європейського фонду освіти до розробки нового Закону України «Про професійну освіту». На підставі досвіду європейських країн мають бути надані рекомендації щодо особливостей фінансування та

управління в галузі професійної (професійно-технічної) освіти. При цьому має бути враховані такі пріоритетні принципи нашої держави як децентралізація та автономія професійно-технічних навчальних закладів.

Використані джерела

1. Батечко Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади: Монографія / За ред. Я. В. Цехмістера. Київ, 2014. С. 136–141.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Гончаренко С. Фундаменталізація професійної освіти. *Kształceniezawodowe: pedagogika i psychologia*, 2006. № 7. С. 165–175.
4. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 pp.). URL: http://tnkk.at.ua/proekt2010_2020.doc
5. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект: [монографія]. Черкаси, 2006. С. 19–57.
6. Туринский процесс 2012: межстрановой отчет. Прогресс в развитии навыков: от общих вызовов к особым решениям для каждой страны. ЕФО, 2013. С. 43.
7. Туринский процесс 2014. ЕФО, 2014. 60 с.
8. Навчання у ПТНЗ в Україні обирають лише 20% випускників. URL: <http://www.euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=5251&id=2018>.
9. Моніторинг підготовки звіту «Туринський процес в Україні – Хмельницька область». URL: http://profosvitakm.at.ua/news/monitoring_pidgotovki_zvitu_turinskij_proces_v_ukrajini_khmelnicka_oblast/2013-12-26-122
10. Завершується підготовка звіту для проекту «Туринський процес. Регіональний рівень». URL: http://www.vesti.dp.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=20928:----1---r&catid=134:2011-09-10-06-36-04&Itemid=568

Korchova G.

REALIZATION OF INTERNATIONAL EDUCATIONAL PROJECTS AS A DIRECTION OF ENTRY OF VOCATIONAL EDUCATION OF UKRAINE INTO THE EUROPEAN SPACE

The peculiarities of professional (vocational) education in Ukraine are characterized. The influence of international educational projects on the development of professional-technical education in Ukraine is researched.

Close cooperation in the field of vocational education with European funds and agencies, deepening of international cooperation is one of the conditions for the implementation of the Concept for the development of vocational education and training in Ukraine.

The purpose of this Concept is to create favorable conditions for: satisfaction of the needs of the individual, society and the state in educational services in the field of vocational education and training, taking into account the tendencies of the formation of the domestic labor market and world experience; ensuring equal access to quality vocational education and lifelong learning that will contribute to the socio-economic development of the country and its security; proactive development of the system of vocational education and training, its resource support.

One of the conditions for the realization of these tasks is close cooperation in the field of vocational education with European funds, agencies, deepening of international cooperation.

The Turin process initiated by the European Education Foundation, the strategic goal of which was the reform of the vocational education system in Ukraine, has become of greatest importance in Ukraine. The Turin process has contributed to positive changes. Among them: the beginning of the reorganization of vocational education institutions in the educational institutions of vocational education, the modernization of the material and technical base, the implementation of training in integrated specialties, the search for new enterprises-customers, the need for legislative changes and decentralization.

The next stage of international cooperation should be the active involvement of experts from the European Education Foundation in developing the new Law of Ukraine "On Vocational Education".

Based on the experience of European countries, recommendations should be given regarding the specifics of financing and management in the field of vocational (vocational) education. In this regard, the following priority principles of our state as decentralization and autonomy of vocational education institutions should be taken into account.

Key words: professional (professional-technical) education, professional education and training, international educational projects.

Стаття надійшла до редакції 06.06.2018 р.